

ҚАЗАҚ
АУДАРМАШЫЛАРЫ

KAZAKH TRANSLETERS

Қазақ халқының атақты ақын, жазушылары
мен аудармашылары
Kazakhs great the poets, writers and transleters

Абай Құнанбайұлы (1845-1904)

● **Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы** — ақын, ағартушы, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдеби тілінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер^[1], либералды білімді исламға таяна отырып, орыс және еуропа мәдениетімен жақындасу арқылы қазақ мәдениетін жаңартуды көздеген реформатор. Абай ақындық шығармаларында қазақ халқының әлеуметтік, қоғамдық, моральдық мәселелерін арқау еткен.

- Абай орыс тілін тамаша меңгерді. Мұның өзі оның орыс ақыны М. Лермонтовтың бірқатар өлеңін қазақ тіліне аударуына мүмкіндік берді. Атап айтқанда, Абай М.Ю. Лермонтовтың «Шайтан» («Демон»), «Дұға» («Молитва»), «Қанжар», «Жолға шықтым бір жым-жырт түнде жалғыз», «Жалау» («Жалғыз жалау жалтылдап»), «Теректің сыйы» («Асау Терек долданып, буырқанып») сияқты өлеңдерін аударды. Абай А.С. Пушкиннің «Евгений Онегин» дастанының үзінділерін қазақы ұғымда жатық етіп еркін аударды. Абайдың Татьяна хатының сөзіне шығарған «Татьянаның қырдағы әні» қалың елдің сүйікті әніне айналды.
- Абай И.А. Крыловтың мысалдарын қазақ тіліне аударумен де айналысты. Қазақтар ұлт-азаттық қозғалысының көрнекті жетекшісі Ә. Бөкейханов өзінің қырғыз даласындағы әртүрлі уездерде болған кезінде ондағы ақындардың Пушкин мен Лермонтовтың Абай аударған өлеңдерін жақсы білетініне, оларды домбырада әнге қосып айтатынына көз жеткізіп қайтқанын жазады. Орыс тілінен Абай аударған шығармалар қазақ әдебиетін байыта түсті. Абай орыстың ұлы ақындарының 50-ден астам өлеңін қазақ тіліне аударды.

Ахмет Байтұрсынұлы (1872-1937)

Ахмет Байтұрсынұлы - қазақтың ақыны, әдебиет зерттеуші ғалым, түркітанушы, публицист, педагог, аудармашы, қоғам қайраткері.^[1] Қазақ халқының 20 ғасырдың басындағы ұлт-азаттық қозғалысы жетекшілерінің бірі, мемлекет қайраткері, қазақ тіл білімі мен әдебиеттану ғылымдарының негізін салушы ғалым, ұлттық жазудың реформаторы, ағартушы, Алаш-Орда өкіметінің мүшесі. Қазақтың ақыны, әдебиет зерттеуші ғалым, түркітанушы, публицист, педагог, аудармашы, қоғам қайраткері.^[1] Қазақ халқының 20 ғасырдың басындағы ұлт-азаттық қозғалысы жетекшілерінің бірі, мемлекет қайраткері, қазақ тіл білімі мен әдебиеттану ғылымдарының негізін салушы ғалым, ұлттық жазудың реформаторы, ағартушы, Алаш-Орда өкіметінің мүшесі.

- Байтұрсынұлы қалдырған бай мұраның тағы бір саласы — көркем аударма. Ол орыс классиктерінің шығармаларын қазақ тіліне аударып, көркем қазынаның бұл саласын байытуға мол үлес қосты. И.А. Крылов мысалдарының бір тобын қазақ тіліне аударып, «Қырық мысал» деген атпен жеке жинақ қылып бастырды. И.И. Хемницердің «Атпен есек», А. Пушкиннің «Балықшы мен балық», «Алтын әтеш», «Ат», «Данышпан Аликтің ажалы» шығармаларын, орыстың белгілі лирик ақыны С.Я. Надсонның өлеңін қазақ тіліне аударды.

Әбен Сатыбалдиев (1914–1974) 31 желтоқсанда Жамбыл облысының Мойынқұм ауылында туған.

- 1934 жылға дейін Шымкенттегі облыстық «Заготзерно» кеңсесінде инспектор болып істеген. 1937 жылы Алматыдағы Мемлекеттік Банктің экономика-есеп техникумын бітірген соң, 1939 жылға дейін Мемлекеттік Банктің Шымкент облыстық кеңсесінде экономист болып қызмет атқарған. ~~1939 жылы облыстық «Оңтүстік Қазақстан» газетінің редакциясына қызметке ауысқан. Әуелі әдеби қызметкер, сонан соң түрлі бөлімдерде меңгеруші,~~ 1945–1955 жж. республикалық «Социалистік Қазақстан» (қазіргі «Егемен Қазақстан») газетінің Оңтүстік Қазақстан облысындағы тілшісі, одан кейін аударма бөлімін, әдебиет және өнер бөлімін басқарған. ҚазМУ-дің филология факультетін сырттай оқып бітірген (1955). 1956–1960 жж. республикалық баспасөз органдарында түрлі басшы қызметтерде болған. Сатиралық «Ара» («Шмель») журналының жауапты хатшысы қызметін атқарды. «Жұлдыз» журналы бас редакторының орынбасары, «Қазақ әдебиеті» газетінің жауапты редакторы болып істеген.

1961–1968 жж. Қазақ КСР Ғылым академиясы жанындағы Тіл білімі институтында әуелі кіші ғылыми қызметкер, кейіннен (1964 жылдан) аға ғылыми қызметкер болған.

1964 жылы «Қазақ әдебиетіндегі аударма мәдениетінің дамуы» деген тақырыпта кандидаттық диссертация қорғаған. 1968 жылдан өмірінің ақырына дейін Қазақ совет энциклопедиясы Бас редакторының бірінші орынбасары болып қызмет атқарды.

Б.Полевойдың «Нағыз адам туралы аңыз», Е.Мальцевтің «Шын жүректен», Ф.Глатковтың «Балалық шақ туралы әңгіме», И.Гончаровтың «Жар» романдарын аударған.

Шығармалары: Ақмарал. Повестер мен әңгімелер. А., ҚМКӘБ, 1960; Рухани қазына. Аударма проблемалары жайында. А., «Жазушы», 1965; Беласқан. Роман, әңгімелер. А., «Жазушы», 1979.

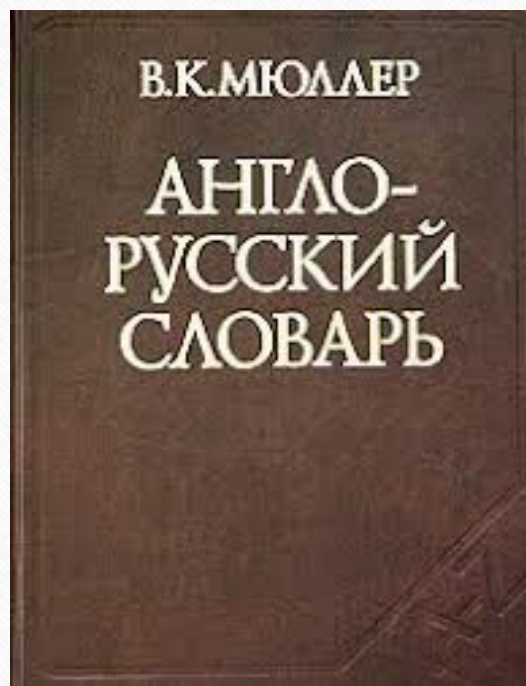
Айман Мырзалықызы Алдашева

- **Айман Мырзалықызы Алдашева** (1951 ж.т., Ақтөбе облысы, Шалқар қаласы) – филология ғылымының докторы (1999), ҚазМУ-ды (1973, қазіргі ҚазҰУ) бітірген.^[1] Осы университеттің аспирантурасында оқыған. ҚР Ұлттық ғылым академиясының Тіл білімі институтының тіл мәдениеті бөлімінде ғылыми қызметкер, бүгінде ҚР Ұлттық Қауіпсіздік комитеті академиясының кафедра меңгерушісі, қазіргі қазақ әдеби тілінің проблемалары бойынша 60-қа жуық ғылыми еңбек жазған. «Қазақ тілі» оқулығы үшін 1997 ж. «Сорос-Қазақстан» қорының жеңімпазы атанған.

Переводчики русского народа
Translators of the Russian people

Яков Иосифович Рецкер (1897-1984)

Вклад в развитие теории перевода

- Одним из важнейших достижений Я. И. Рецкера в развитии теории перевода считается установление связи между логикой и переводом, между логическими категориями и переводческими приёмами. Основываясь на универсальности формально-логических категорий, он вычленил 7 разновидностей лексических трансформаций, помогающих раскрыть значение слова исходного языка в контексте и найти соответствие в языке перевода. Формально-логическая категория подчинения лежит в основе трёх приемов лексических трансформаций: дифференциации, конкретизации и генерализации значений. Категории перекрещивания соответствует приём смыслового развития, категории контрадикторности — антонимический перевод, категории внеположенности — целостное преобразование и компенсация.^[3]
- Я. И. Рецкер сформировал представление о модели перевода как системе, включающей в себя лексические трансформации, эквиваленты, варианты и контекстуальные соответствия. Лексические трансформации входят в систему категорий соответствий, которые, по его мнению, может устанавливать теория перевода.

Николай Михайлович Карамзин(1766-1826)

В 1787 году, увлечённый творчеством [Шекспира](#), Карамзин опубликовал свой перевод оригинального текста трагедии «[Юлия Цезаря](#)»^[28]. О своей оценке произведения и собственного труда, как переводчика, Карамзин писал в предисловии:

«Трагедия, мною переведенная, есть одно из превосходных его творений... Если чтение перевода доставит российским любителям литературы достаточное понятие о Шекспире; если оно принесёт им удовольствие, то переводчик будет награждён за труд его. Впрочем, он приготовился и к **противному**».

В начале 1790-х годов это издание, одно из первых произведений Шекспира на русском языке, было включено цензурой в число книг для изъятия и сожжения^[29].

В 1792—1793 годах Н. М. Карамзин перевёл памятник индийской литературы (с английского) — драму «[Сакунтала](#)», автором которой является [Калидаса](#). В предисловии к переводу он написал:

«Творческий дух обитает не в одной Европе; он есть гражданин вселенной. Человек везде — человек; везде имеет он чувствительное сердце, и в зеркале воображения своего вмещает небеса и землю. Везде **Натура** есть его наставница и главный источник его удовольствий.

Я чувствовал сие весьма живо, читая Сакунталу, драму, сочинённую на индейском языке, за 1900 лет перед сим, Азиатским поэтом Калидасом, и недавно переведенную на английской [Виллиамом Джонсом](#), бенгальским судьёю...»

Василий Андреевич Жуковский

Обладая выдающимся искусством перевода, Жуковский ввел в культурный оборот нашей страны лучших поэтов Англии (Грея, Томсона, Голдсмита, Скотта, Саути, Байрона, Т. Мура), Германии (Бюргера, Гёте, Шиллера, Гебеля, Фуке, Уланда), Франции (Лафонтена, Парни), Греции (Гомера), Персии и таджикского народа (Фирдоуси), Рима (Вергилия) и других стран. Поэт исходил из убеждения, что «переводчик, уступая образцу своему пальму изобретательности, должен необходимо иметь одинаковое с ним воображение, одинаковое искусство слога, одинаковую силу в уме и чувствах». И, верный себе, он избирал для переводов лишь тех поэтов и те их произведения, которые в той или иной мере были ему идейно-эстетически созвучны. В связи с этим, как правило, предпочтение отдавалось романтикам. Ценив идейно-художественную точность, Жуковский в то же время всегда оставался творческим переводчиком. Это ему принадлежит афоризм: «Переводчик в прозе есть раб; переводчик в стихах — соперник» («О басне и баснях Крылова»).

- С 1807 по 1833 год Жуковский переводит наиболее созвучные ему произведения Шиллера (1759-1805): «Ахилл» (1812-1814), «Орлеанская дева» (1821), «Торжество победителей» (1828), «Жалоба Цереры» (1831), «Элевзинский праздник» (1833). В этих произведениях перед нами предстает не мятежник, отразивший идеи «Бури и натиска», а отвлеченный гуманист, покорный богу, проникнутый религиозными настроениями, предающийся печали и грусти. Но при всем том, по справедливому высказыванию Чернышевского, «благодаря переводам Жуковского он (Шиллер) стал наш поэт» (IV, 505).

Назарларңызға рахмет
Спасибо за внимание
Thanks for attention

